

מושבת עונשין לגברים

משה גרנות: האי, הוצאת מעייץ 2015, עמ' 128

סוף, סרטים והרצאות, וגם בבובות מתנפחות לסיפוק התשווקה המינית! הקורא משועשע וגם קצת נחרד. ואז מתריס המספר: "שהרי הנשים עושות כל דבר אפשרי כדי לשמש אובייקט מיני", מתקשטות ומתייפות (הפמיניסטיות יאמרו שלמען עצמן) ובתוך כך משלב גרנות ביקורת אירונית על ספריהן של סופרות ישראליות מסוימות, על תיאוריות מן העבר (מיל, אנגלס ועוד) שספריהם נקראים במהלך "הטיהור התרבותי" במחנה.

ולמה בכלל הגיע מני, קריין מרשת ב', למושבת העונשין? משום שטען כי יש תועלת פיזית בעבודה הגברית. שר בממשלה נענש כי טען נגד שרת החינוך שנטלה על עצמה את תיק הביטחון על מנת לנטרל את "השוביניזם הגברי", וגרמה להתרסקות מטוסים. ההגזמות וההמצאות הללו משעשעות, אבל אט אט, כשהגברים נעשים כילדים נכנעים ומוצאים הצלה פורתא במשחק כדורגל מאולתר מסמרטוטים, ככל זאת מתעורר קצת סיוט.

הסיוט האבסורדי הזה גובר בפרק ד ומגיע לשיאו בפרק ז, בתיאורו של החינוך-מחדש "המעשי", כלומר בכפיית הגברים להתנסות בהוויה ובקיום הנשי ובתפקידים המסורתיים של האשה בזוגיות ובנישואים, כולל קשיי ההיריון, מכאובי הלידה ודרכי ההנקה... אין תמה שגם מדווח על התאבדותם של גברים בעלי משרות גבוהות שנשים תפסו את מקומם, ניצלו אותם ובגדו בהם, ובאי הם נאלצים לשוב לשמוע ולראות סרטים על ניצולן של הנשים (אשתו של המספר, למשל, גולה את כל רכושו), או גברים שנשכרה רוחם באי. המכאובים והסיוטים שעוברים הגברים כבר לא כל כך משעשעים, ואולי אף מרחיקים לכת. עתה כאמור המחבר אינו יכול להתאפק ומקדיש מקום נרחב לוויכוחים תיאורטיים, בעיקר עם הפמיניזם הצרפתי אך גם עם ספרות הנשים הישראלית (בייחוד יוכי ברנדס, ענת גוב, שולמית גלבוע ואחרות).

אף שמדובר בבדיון גמור, בהכרח עולה השאלה: איך אותו מני ברק יכול לספר לנו הכל? איך השתחרר? ובכן, פתרון מפתיע נמצא לו למחבר, ולא אפרטו כאן.

ולסיום, האי הוא "דיסטופיה" מקורית, פולמוסית ורבת המצאות, וגם ספר נועז ואמיץ, שהרי יש לשער שיתקבל בפנים זועפות, ובוודאי בקרב הסופרות שהוזכרו בשמן. אבל מעבר לעמדות האידאולוגיות, יש להודות כי הפולמוס נעשה בכוח של דמיון ומקוריות ובלוויית חיוך אירוני, ועם זאת, תובע

ארנה גולן

החינוך, הממשלה והכנסת. בכך הובלטו לא רק המהפכה המעמדית-מינית ותוצאותיה החברתיות והשלטוניות, אלא גם הוצגו דמויות בעלות רקע השכלתי נרחב, שיש באפשרותן לנהל פולמוס סביב מהפכה זו. גם הדמות המרכזית, מנחם-מני ברק, שמנקודת תצפיתו מתואר המתרחש, הוא איש תקשורת. רמזים למהפכה הקומוניסטית שחיסלה קודם כל את האינטלקטואלים, מצויים בספר לרוב. בפרקים האחרונים אף נסחף גרנות לוויכוחים אידאולוגיים ארוכים (גם אם מעניינים כשלעצמם), שכה חשוב לו להשמיעם עד שאינו משלכם כהלכה בדיאלוגים.

גם מצד העלילה ניכרת התאמה לתכלית היצירה. הסיפור בנוי, בעיקר בפרקים הראשונים, כעלילה רבת מתח, כיוון שהאינפורמציה לגבי המקום, הזמן ותנאי החיים החריגים, הולכת ומתבהרת בהדרגה, לרוב בדיאלוגים ותוך התרחשות. הולך ומתגלה הלא צפוי, אף שהתיאור הוא עובדתי, כמו ריאליסטי. העלילה בנויה גם על עקרון ההקצנה של הסיוט "החינוכי", עד שהוא מגיע לאין נשוא, ואז מגיע הפתרון המפתיע (הציני ומשעשע כאחת). יש לציין כי אף שההפתעות נבנות על הבאת תופעות עד אבסורדום, מעוררים האבסורדים שבמושבת העונשין תדהמה, שעשוע וגיוחון, ואפילו פרצי צחוק, למרות הקשיחות ואפילו האכזריות שבהם.

לדוגמה, כמה ממאפייני הפמיניזם החדש: פסילת הספרות הקלאסית שום שהנשים מתוארות בה ככנועות, חלשות ואמוצינוגליות בעוד שהגברים מוצגים כהיפוכן. "אפליה מתקנת" גורמת להדחת הגברים ממשורת בכירות ולמינוי נשים חסרות הכשרה במקומם. "השמאל החדש" הוא שיוזם ותומך והחרדים מצטרפים לתמיכה תמורת הפרדה בין גברים ונשים באוטובוסים!

ובמחנה עצמו מטיפים בסדנאות על הרוע הגברי (מלחמות, דם ויזע) ומשבחים את התכונות הנשיות, את "דם הווסת" והאחוה הנשית, כמו גם ערכים של שלום ואהבת אדם. מטיפים נגד הפרסומות המכוונות ל"תשווקתיה החולניות" של הגבריות ועוד, הכל מלווה בתיאוריות ללא

אמנם אשה אנוכי, ובכל זאת נהנית לא מעט מספרו החדש והמקורי של משה גרנות, שאמור היה, אולי, להכעיסני ולו במקצת. שהרי זו - לפי הגדרתו של המחבר עצמו בפתח ספרו - "דיסטופיה" (שהיא היפוכה של האוטופיה הבאה להציג עולם עתידי טוב מן ההווה), שעניינה להזהיר מפני "מעקשיו של העתיד" כפי שרוצות לעצבו פמיניסטיות קיצוניות, התובעות הכרה בעליונות הנשית המהותית ובנחיתותם של הגברים. הספר הוא מימוש בדיוני-דמיוני של חזון בלהות, שבו שולטות בארץ פמיניסטיות קיצוניות המשתיות משטר אימים שמלכד העדפת נשים, הוא גורס חינוכם מחדש של גברים.

"האי" עצמו הוא אי יווני, שבתודעתנו משמש מקום נופש, אך כאן נבחר דווקא כמושבת עונשין לגברים שלא הפנימו את מערכת הערכים "הנכונה", והם נשלחים לשם "תיקון" או "שיפוץ". הזקפים והשומרים באי הם יוונים קשוחים והמדריכות - לסביות מוצהרות וקשוחות. לא ידוע על איש שחזר מן האי לביתו, לעומת זאת ידוע כי כל החשוד בהשקפות "פסולות" נשלח לחלק נורא יותר של האי. שיעורי "התיקון" מתבצעים בכפייה, בסדנאות שיונן או בתרגול "מעשי" אכזרי, שבו הופכות המחנכות את הגברים לחסרי אונים, מושפלים, מתחנפים כדי לחמוק מעונש, וכמעט לילדים נטולי עמידה. כך נוצרת סאטירה משעשעת למדי וחרیפה.

נשאלת השאלה כיצד יש לקרוא ולהעריך את הישגיו של ספר מסוג זה, שמעצם טבעו הוא בגדר של ספרות לוחמת, דידקטית, ועל כן מבחנו הוא בעיצוב המיוחד לו. שהרי לא נתבע מסיפורת כזאת העמקה פסיכולוגית ויצירת דמויות "עגולות", עולם פנימי מפותח ומשכנע, הסתברות סיבתית מדויקת ומשכנעת, סמליות או מטאפוריקה מעשירה. כאן נצפה למשהו אחר: כאן אמור הקורא להתפעם מן המימוש המקורי של החזון העתידי המאיים (בהגזמה, כמובן), ולכן מכוח ההמצאה, מההפתעות הבריוניות המשעשעות, מהסאטירה החריפה והעוקצנית על הספרות הפמיניסטית ועקרונותיה התיאורטיים בקיצוניותם, ואפילו אינו מסכים עם עמדותיו של המחבר. לפי קריטריונים אלה, אכן הגיע המחבר להישג.

למשל הדמויות. לא נדרשות כאן מורכבות אנושית ונפשית והעמקה פסיכולוגית במהלך חייהן ועברן, אלא דווקא ייצוגיות וקווי אופי ומעמד ועיסוק בולטים וברורים. וכדי שישרתו את התכלית האידאית כהלכה, בחר גרנות להתמקד בדמויות של אינטלקטואלים מתחומי האקדמיה, התקשורת, המחקר,